

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / IYUL / 7-SON,
II-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyul.
II-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

GERMANIYA VA XITOIY TAJRIBASI ASOSIDA O'ZBEKISTONNING YASHIL EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	12
To'xliyeva Gulrux Dovron qizi	
Djurayeva Rano Abdullayevna	
TASHKILOT MUVAFFAQIYATIDA XODIMLARNI BOSHQARISH VA KUCHLI JAMOANING O'RNI	24
Abdullayeva Dinora Abduali qizi	
YASHIL ISH O'RINLARINING IQTISODIY AHAMIYATI VA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA SOHASIDA YASHIL ISH O'RINLARI TASHKIL ETISH ISTIQBOLLARI	28
Rahmatova Nargizaxon A'zamxonovna	
Atoyev Navro'zbek Rinatovich	
YO'L XO'JALIGI SOHASINI MOLIYALASHTIRISH HAMDA YO'L AKTIVLARINI BOSHQARISHDA XALQARO TAJRIBA	35
Shikirov Feruz Boxodirovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING INVESTITSİYALASH SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNI QIYOSIY TAHLILI	39
Jo'rayeva Moxinur Axmadjon qizi	
HUDUDLARNING QIYOSIY USTUNLIK LARI ASOSIDA YUQORI DAROMADLI ISH O'RINLARINI YARATISH: "HUDUD-IXTISOSLASHUV-KASB-ISB BERUVCHI-DAROMAD" MODEL I	49
Abdumukhtarov Anvarjon Akramjonovich	
QURILISH XIZMATLARI KO'RSATUVCHI KORXONALARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI SHAKLLANTIRISH SSENARIYLARI	55
Mamadiyev Ahmad Ulashovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING SOLIQ-BYUDJET MEXANIZMLARI	62
Shokirova Dildora Shoyim qizi	
O'ZBEKISTONDA AVTOMOBIL YO'LLARI TARMOG'INING HOZIRGI HOLATI VA YO'L QURILISHI XIZMAT KO'RSATISHINI RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI TAHLILI	66
Qurbonov Sharofiddin Xurramovich	
ONLAYN VA SKORING TIZIM LARI ORQALI BERILADIGAN TEZKOR KREDITLARNI SUG'URTALASHDAGI YANGI TENDENSIYALAR.....	73
Yusupov Ruslan Muxtarovich	
ASSESSMENT MODEL FOR THE EFFECTIVENESS OF PUBLIC SERVICE TRANSFORMATION IN THE DIGITAL ECONOMY.....	81
An Kwangmin	
BIRLIK DOIRADA ANALITIK FUNKSIYALAR UCHUN YUQORI TARTIBLI DIFFERENSIAL SUBKOORDINATSIYA VA SUPERORDINATSIYA XOSSALARI	87
Jabborov Nasridin Mirzoodilovich	
Sadullayeva Gulasal Ulug'bek qizi	
SOLID PROPELLANT COMPOSITION AND ITS EFFECT ON THE LAUNCH PERFORMANCE OF MODEL ROCKETS	93
Karimov Mustafo Aminboevich	
Berdiyev Usmon Tolib o'g'li	
BANKLAR ORQALI KORXONALARNING INVESTITSIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH: O'ZBEKISTON TAJRIBASI.....	97
Gafurova Dilshoda Farxotovna	

ANALYSIS OF INVESTMENT ATTRACTION PRACTICES ACROSS ECONOMIC SECTORS	102
Tolqin Imomqulov	
Ulugbek Turaqulov	
INNOVATION MECHANISMS ASOSIDA O'ZBEKISTONDA MIGRATSIYA JARAYONLARINI SAMARALI BOSHQARISH	105
Yoqubjon Toxirov	
O'ZBEKISTONDA ICHKI TURIZM XIZMATLARI BOZORINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA TARKIBIY TAHLILI	109
Muxtarov Botir Abdusattarovich	
СТРУКТУРА ФОРМИРОВАНИЯ СТОИМОСТИ В ТЕКСТИЛЬНОЙ И ШВЕЙНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УЗБЕКИСТАНА: СДВИГ ЭКСПОРТНОЙ СТРУКТУРЫ ОТ ПРЯЖИ К ГОТОВОЙ ПРОДУКЦИИ	114
Муниса Турдибаева	
OILAVIY KORXONALARNI BOSHQARISHDA ULARNING IQTISODIY MEKANIZMIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARDAN FOYDALANISH TAHLILI	124
Sultonov Bobirmirzo Mavlonjon o'g'li	
QURILISH MATERIALLARINI ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALARDA ISHLAB CHIQARISH HAJMINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	133
Toshpulatov Asronbek Mutalibovich	
KICHIK BIZNES SOHASIGA INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING XORIJIY TAJRIBASI	139
Bolliyev Shamsiddin Tursunmamatovich	
O'QUV MARKAZLARI MISOLIDA ZAMONAVIY VA AN'ANAVIY MARKETINGNING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	143
Dilshodjon Khikmatov	
РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ФАКТОРА В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФИНАНСОВ ЧЕРЕЗ ПОВЫШЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ	151
Тожихонов Жавохир Алимджанович	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	157
Dadaboyeva Marg'uba Mamasoliyevna	
HUDUDIY SANOAT RIVOJI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INSTITUTSIONAL VA IQTISODIY VOSITALARI HAMDA KORXONA MEKANIZMINI BAHOLASH USLUBIYOTI	164
Yusupova Nigina Djurayevna	
O'ZBEKISTONDA BOJXONA TO'LOVLARINING DAVLAT BUDJETI DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI FISKAL AHAMIYATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	169
Fayzullayev Farrux Sharofovich	
АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА УЧАСТИЯ БАНКОВ В ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТАХ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО АДАПТАЦИИ В НАЦИОНАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА	178
Юлдашева Шохсанам Дилмурадовна	
ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ УПРАВЛЕНИЯ В ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЙ ЛОГИСТИКЕ (SMART LOGISTICS)	182
Мурадов Бахром Акрамжанович	
Машарипов Масуд Нуможонович	
ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ СТАНДАРТЫ КАК ДРАЙВЕР ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ТРАНСФЕРА: ВЛИЯНИЕ НА ЭКСПОРТНУЮ ПОЛИТИКУ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН	187
Тураева Сурия Тельмановна	
Мерзайтова Хилола Наби кизи	
TURIZM SALONIYATINI RIVOJLANTIRISHDA BOJXONA XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	198
Ergashev Qobiljon Ernazarovich	

TIJORAT BANKLARIDA RISKKA YO'NALTIRILGAN ICHKI AUDITNI TASHKIL ETISHNING XALQARO STANDARTLAR BILAN INTEGRATSIYALASHGAN ALGORITMI	203
Narziyev Xayotjon Azamatovich	
MOLIYAVIY INVESTITSIYALARNING QADRSIZLANISHINI KUTILAYOTGAN KREDIT ZARARLARI (ECL) MODEL ASOSIDA HISOBGA OLISH METODIKASI	210
Jumamurodov To'libay Yeldashbayevich	
UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR QADRSIZLANISHIDAN KO'RILGAN ZARARLARNI TAN OLISH, TAQSIMLASH VA QAYTA TIKLASH OPERATSIYALARINING HISOB TA'MINOTINI TAKOMILLASHTIRISH	216
Fayzullayev Begzod Baxtiyor o'g'li	
YENGIL SANOAT KORXONALARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING OPTIMAL MODEL VA FAOLIYATI SIFATINI BAHOLASH TIZIMI	222
Tojiyeva Shahlo Mahmatmurodovna	
DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATIDA «XAVF TAHLILI» TUSHUNCHASINING IQTISODIY MOHIYATI VA XAVFLARNI KOMPLEKS TASNIFLASH.....	229
G'ayimov Abdumalik Norbekovich	
DAVLAT XARIDLARI AUDITIDA MUHIMLIKNI (MATERIALLIKNI) ANIQLASH USLUBI.....	235
Rajabov Shuxrat Ismayilovich	
DAVLAT SEKTORI ICHKI AUDITIDA MUHIMLIK VA RISK DARAJALARINI ANIQLASH JARAYONLARINI RAQAMLASHTIRISH: BIG DATA VA MASHINAVIY O'RGANISHGA ASOSLANGAN IT-AUDIT PLATFORMASI KONSEPSIYASI.....	241
Ismatillayev Baypo'lat Xushvaqtovich	
ICHKI AUDITNING GLOBAL STANDARTLARI TALABLARINI TIJORAT BANKLARI AMALIYOTIGA JORIY ETISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	249
Ismailov Azizbek Madaminovich	
AHOLI REAL DAROMADLARINI OSHIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI.....	258
Toshtemirov Shohruh Toshpo'latovich	
SUG'URTA TASHKILOTLARIDA SUG'URTA ISHINI YURITISH XARAJATLARI: TAHLIL VA ANALITIK HISOBNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	265
Murodov Habibullo Qodir o'g'li	
NUKUS SHAHRI MISOLIDA MAHALLALARNING DEMOGRAFIK SIG'IMI ASOSIDA LOKAL XIZMAT KO'RSATISH OBYEKTLARINI NORMATIV LOYIHALASHTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI.....	273
Bauetdinov Berdaq Zinatdin o'g'li	
OLIY TA'LIM MUASSASALARINING INSTITUTSIONAL MUSTAQILLIGI VA TASHKILIY SAMARADORLIGI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK.....	278
Berdiyev Sunnatullo Alikulovich	
IQTISODIY O'SISH VA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA YASHIL FISKAL SIYOSATNI RIVOJLANTIRISHNING XORIY TAJRIBASI	283
Madaminova Maftuna Baxtiyor qizi	
DAVLAT BUDJETIDA SOLIQ TUSHUMLARI O'ZGARISHINING EKONOMETRIK TADQIQOTI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	288
Suvanova Muxlisa Umar qizi	
ENERGETIKA RESURLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING IQTISODIY-MATEMATIK MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	292
Masharipov Aziz Axmadjanovich	
ENERGETIKA INFRATUZILMASI RIVOJLANISHINING HUDUD IQTISODIY O'SISHIGA TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	297
Sadullayev Axmadjon Ikrom o'g'li	

TOVAR YETKAZIB BERISH ZANJIRINI BOJXONA NAZORATI MAQSADLARIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	303
Kilichov Nazar Bafojevich	
Ergashev Qobiljon Ernazarovich	
VINOCHILIK SANOATI KORXONALARIDA MOLIYAVIY HISOBOT AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	310
Botirov Lazizbek Botirovich	
KATTA MA'LUMOTLAR ASOSIDA TURISTIK XIZMATLARGA BO'LGAN TALABNI PROGNOZLASHNING IQTISODIY-MATEMATIK MODELINI ISHLAB CHIQISH	314
Temirov Elyor Iskandarovich	
TIJORAT BANKLARIDA DEPOZIT BAZASI SAMARADORLIGINING IQTISODIY MOHIYATI.....	322
Marpatov Shavkat Mavlonxonovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIGA AJRATILAYOTGAN BANK KREDITLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	328
Alijonov Ilyosbek Alijonovich	
THE ECONOMIC CHARACTERISTICS OF NON-PERFORMING LOANS AND THEIR IMPLICATIONS FOR BANK OPERATIONAL EFFICIENCY	334
Rustamov Jonibek Ravshanbek o'g'li	
IKTISODIY TARMOQLAR RIVOJIDA TIJORAT BANKLARINING INVESTITSION KREDITLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	341
Zaynutdinov Bunyodjon Odiljon o'g'li	
TASHQI SAVDONI BOZOR NAZARIYASI ASOSIDA MINTAQANING BARQAROR RIVOJLANISH OMILLARI	346
Dilnoza Ochilova Ismoil qizi	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNING SINERGIK SAMARALARINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	351
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
LOGISTIK TERMINALLAR FAOLIYATINI EKSPERT BAHOLASH USULI ASOSIDA TADQIQ ETISH.....	357
Zohidov Muhriddin G'ofurjon o'g'li	
Jumayev Sherzod Bahrom o'g'li	
SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA XIZMATLAR SOHASINING IJTIMOIIQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA HUDUDIIY TAFOVUTLAR DARAJASI.....	367
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich	
Sherzodova Diyora Sherzod qizi	
QASHQADARYO VILOYATINING IJTIMOIIQTISODIY OMILLARNING AHOLI FAROVONLIGIGA TA'SIRINI STATISTIK BAHOLASH	373
Maxmatqulova Hikoyat G'iyosiddin qizi	
DIGITAL NOMADS AND THE CHANGING FACE OF GLOBAL TOURISM	379
Sirojiddinova Shahrizoda Davronovna	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	385
Sharipov Tohir Miraximovich	
URGANCH JAMOAT TRANSPORTI YO'NALISHLARINING MURAKKABLIK DARAJASINI BAHOLASH USLUBI	390
Abdullayeva Shahzodaxon Fazliddin qizi	
AUDIT O'TKAZISH USLUBIYOTINI KORXONANI HAYOTIIY AYLANISH BOSQICHLARI TAHLILI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH: USLUBNING MOHIYATI	395
Muydinov Erkin Djamaldinovich	

HUDUDLARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHINI BOSHQARISHDA KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISHNING AHAMIYATI	399
Raximov Jo'rabek Raximovich	
MINTAQQA IQTISODIYOTINI INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	405
Mahmatrayimov Shahzod	
HUDUDLAR IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISH JARAYONLARIDA RAHBAR KADRLAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	410
Bekchanov Davron Masharipovich	
O'ZBEKISTON TASHQI SIYOSATIDA KO'P VEKTORLILIK: XITOIY, ROSSIYA VA G'ARB O'RTASIDA MUVOZANATNI TA'MINLASH STRATEGIYASI	419
Omonova Maxliyo	
Haydarova Malika	
QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	423
Djalalova Durdona Dilshodbekovna	
QURILISHDAGI IQTISODIY TEJAMKORLIK ASOSIDA LEGO G'ISHT MATERIALLARINI TAHLIL QILISH	427
Askarov Xasanjon	
RIVOJLANGAN DAVLATLARDA YER VA SUV RESURSLARINI INTEGRATSIYALASHGAN BOSHQARISH TAJRIBASI	432
Matkarimov Mansur	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING INNOVATSION RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	439
Madrakhimov Kakhramon	
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	
THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE GLOBAL LABOR MARKET.....	445
Rahmatova Nargizaxon A'zamxonovna	
Xamrayeva Sevinch Ikromjonovna	
ROBOTLASHTIRISHNING MEHNAT BOZORIGA TA'SIRI: ISH O'RINLARINING QISQARISHI YOKI YANGI KASBLAR TRANSFORMATSIYASI.....	451
Usmonov Farrux Furqatovich	
Azimov Mirsaid Salimovich	
TASHQI IQTISODIY FAOLIYATDA NOTARIF CHORALARNI QO'LLASHDA XAVFNI BOSHQARISH TIZIMINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	456
Muzaffarov Azimjon Ashraf o'g'li	
EXAMINING LEADERSHIP DIFFERENCES BETWEEN FEMALE AND MALE MANAGERS.....	460
Dilafruz Kuchkorova	
ISHLAB CHIQRISH KORXONALARIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI MHXS (MOLIYAVIY HISOBNING XALQARO STANDARTI) TALABLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	468
Abdimurodov Baxrom Ochilovich	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	473
Abdukarimova Muslima Abduaziz qizi	
HUDUDLARDA TURIZMNI IMMERSIV TAJRIBALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	477
Kasimova Yulduz Baxtiyorovna	
DAVLAT TIBBIY SUG'URTASIDA STRATEGIK XARID: PASSIV MOLIYALASHTIRISHDAN STRATEGIK XARIDGA O'TISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	485
Kilichev Fazliddin Usmanovich	
ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО БИЗНЕСА В РЕГИОНАХ УЗБЕКИСТАНА.....	493
Шадманова Мадинахон Омонулла кизи	

ОТ УПРАВЛЕНИЯ МЕРОПРИЯТИЯМИ К УПРАВЛЕНИЮ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМ КАПИТАЛОМ: DATA-INFORMED МОДЕЛЬ ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕАУДИТОРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УНИВЕРСИТЕТАХ УЗБЕКИСТАНА.....	501
Сабилов Алишер Саилович	
ИЗУЧЕНИЕ БЮДЖЕТИРОВАНИЯ И КОНТРОЛЯ В ПРОЦЕССЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА В ООО «SATURN METAL»	509
Мусаева Шоира Азимовна	
О'ZBEKISTON IQLIM SHAROITIDA DONADOR O'G'ITLARDAN SAMARALI FOYDALANISH ORQALI QISHLOQ XO'JALIGI ISHLAB CHIQUARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	518
Boltayev Baxriddin	
О'ZBEKISTON SHAROITIDA ZAMONAVIY TURIZM TALABLARIGA MOS TURISTIK RESURSLAR SALOHİYATI	525
Suyunov Alijon	
BOSHQARUV MEXANIZMLARING RAQOBAT STRATEGIYASI BILAN O'ZARO BOG'LIQLIGI	530
Islomov Shuhrat Ma'rufjonovich	
Nabiyeva Zumrad Zafarovna	
CRM TIZIMINING NAZARIY-ASOSIY TAMOIYILLARI VA ULGURJI SAVDODA ROLI	536
Islomov Shuhrat Marufjonovich	
Raimova Diyora Botirovna	
INSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF THE TRANSFORMATIONAL MODEL OF THE DIGITAL ECONOMY UNDER GLOBALIZATION	541
Abruyeva Xilola Sherbekovna	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATIGA RAHBAR KADRLAR TAYYORLASHDA MENTORLIK TIZIMINI JORIY ETISH SAMARADORLIGI	551
Xurshida Maxmadaminova	
EKOLOGIK INNOVATSIYALAR ORQALI BIOIQTISODIYOT TIZIMINI RIVOJLANTIRISH	556
Odiljonov Turoopjon Erkinjon o'g'li	
AGRAR SEKTORDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI SAMARADORLIGIGA HUDUDIY OPTIMALLASHTIRISH YONDASHUVI	560
Qurbonov Alisher Boboqulovich	
TABIIY MONOPOL KORXONALARNI BOSHQARISHNING INNOVATION TASHKILIYIQTISODIY MODELINI ISHLAB CHIQUISH	568
Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
O'ZBEKISTONDA EKOTURIZM RIVOJLANISH KO'RSATKICHLARINI KOMPLEKS BAHOLASH VA IQTISODIY TAHLIL QILISH	575
Shoraximov Shomansur Shomaxmudovich	
KICHIK TADBIRKORLIK FAOLIYATI BARQARORLIGINI TA'MINLASH VA RIVOJLANTIRISH MASALALARI	582
Jo'raxonov Muzaffar Eskandarovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KORPORATIV KREDITLASHDA SUN'IY INTELLEKT VA BIG DATA TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	590
Yuzbayeva Shaxsanam Ma'rufovna	
AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA KUTUBXONA TIZIMIDA PLATFORMA JORIY ETISHNING DOLZARBLIGI VA AHAMIYATI	595
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
HUDUDLARDA SOLIQ XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ARIMA MODELİ ASOSIDAGI PROGNOZ SSENARIYLARI	602
Mamatraimov Uchqun Xushmamatovich	

HUDUDLARDA SOLIQ XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ARIMA MODELİ ASOSIDAGI PROGNOZ SSENARIYLARI

Mamatraimov Uchqun Xushmamatovich

Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti tadqiqotchisi

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0286-6824>

Annotatsiya. Mazkur maqolada soliq xavfsizligining nazariy asoslari, uning iqtisodiy va moliyaviy xavfsizlik tizimidagi o'rni hamda zamonaviy sharoitdagi ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot davomida soliq xavfsizligining shakllanish omillari, uning institutsional va funksional xususiyatlari tahlil qilindi. Shuningdek, soliq siyosati va soliq yuklamasining iqtisodiy rivojlanishga ta'siri o'rganilib, soliq xavfsizligini ta'minlash mexanizmlari asoslab berildi. Natijada soliq tizimini takomillashtirish, soliq ma'murchiligini rivojlantirish va soliq yuklamasini optimallashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: soliq xavfsizligi, soliq siyosati, iqtisodiy xavfsizlik, moliyaviy xavfsizlik, soliq yuklamasi, soliq ma'murchiligi, byudjet barqarorligi, fiskal siyosat, iqtisodiy rivojlanish.

Abstract. This article covers the theoretical foundations of tax security, its role in the system of economic and financial security, and its importance in modern conditions. During the study, the factors of formation of tax security, its institutional and functional features were analyzed. Also, the impact of tax policy and tax burden on economic development was studied, and mechanisms for ensuring tax security were substantiated. As a result, scientific and practical proposals were developed aimed at improving the tax system, developing tax administration, and optimizing the tax burden.

Key words: tax security, tax policy, economic security, financial security, tax burden, tax administration, budget stability, fiscal policy, economic development.

Аннотация. В данной статье рассматриваются теоретические основы налоговой безопасности, её роль в системе экономической и финансовой безопасности, а также её значение в современных условиях. В ходе исследования проанализированы факторы формирования налоговой безопасности, её институциональные и функциональные особенности. Также изучено влияние налоговой политики и налогового бремени на экономическое развитие, а также обоснованы механизмы обеспечения налоговой безопасности. В результате разработаны научно-практические предложения, направленные на совершенствование налоговой системы, развитие налогового администрирования и оптимизацию налогового бремени.

Ключевые слова: налоговая безопасность, налоговая политика, экономическая безопасность, финансовая безопасность, налоговое бремя, налоговое администрирование, стабильность бюджета, фискальная политика, экономическое развитие.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida globallashuv jarayonlarining jadallashuvi, xalqaro kapital harakatining erkinlashuvi, raqamli iqtisodiyotning kengayishi hamda transmilliy biznes subyektlari faoliyatining murakkablashuvi davlatlarning fiskal barqarorligini ta'minlash bilan bog'liq yangi chaqiriqlarni yuzaga keltirmoqda. OECD ma'lumotlariga ko'ra, transmilliy korporatsiyalar tomonidan foydani sun'iy ravishda past soliqli hududlarga o'tkazish natijasida davlatlar har yili korporativ daromad solig'i tushumlarining 100–240 milliard AQSh dollari miqdoridagi qismini yo'qotmoqda, bu esa jahon bo'yicha korporativ daromad solig'i tushumlarining 4–10 foiziga tengdir. Global elektron tijorat hajmi 2024-yilda 6 trillion AQSh dollaridan oshgan bo'lib, ushbu ko'rsatkichning kelgusi yillarda yanada ortishi kutilmoqda. Raqamli platformalar, kriptoaktivlar va transchegaraviy elektron xizmatlarning kengayishi natijasida an'anaviy soliqqa tortish mexanizmlarining samaradorligi pasayib, soliq ma'murchiligiga qo'shimcha talablar qo'yilmoqda [9]. Shu sababli rivojlangan davlatlar soliq xavfsizligini ta'minlash maqsadida sun'iy intellekt, Big Data va risklarni avtomatlashtirilgan tahlil qilish tizimlarini faol joriy etmoqda.

Xalqaro iqtisodiy integratsiya va moliyaviy bozorlarning o'zaro bog'liqligi kuchayib borayotgan sharoitda davlatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlash masalasi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu jarayonda soliq tizimi nafaqat byudjet daromadlarini shakllantiruvchi asosiy manba, balki iqtisodiy jarayonlarni tartibga soluvchi muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Shu bois, soliq xavfsizligi tushunchasi zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarda muhim ilmiy yo'nalishlardan biriga aylangan.

Soliq xavfsizligi davlatning moliyaviy mustaqilligi, byudjet barqarorligi va iqtisodiy rivojlanishining uzluksizligini ta'minlashga xizmat qiladi. U soliq tizimining tashqi va ichki tahdidlarga bardoshlilikini, soliq tushumlarining barqarorligini hamda soliq siyosatining samaradorligini o'zida mujassam etadi. Shu bilan birga, soliq xavfsizligi nafaqat fiskal manfaatlarni, balki biznes subyektlari va aholining iqtisodiy manfaatlarini ham muvozanatlashtirishni talab etadi.

So'nggi yillarda soliq xavfsizligi masalasi iqtisodiy xavfsizlik, moliyaviy xavfsizlik va davlat boshqaruvi tizimi bilan chambarchas bog'liq holda o'rganilmoqda. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi, transmilliy kompaniyalar faoliyatining kengayishi va soliq bazasining eroziyasi kabi omillar soliq xavfsizligini ta'minlashda yangi yondashuvlarni talab qilmoqda. Bu esa soliq siyosatini takomillashtirish, soliq ma'murchiligini modernizatsiya qilish va soliq yuklamasini optimallashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Mazkur maqolaning maqsadi soliq xavfsizligining nazariy asoslarini o'rganish, uning iqtisodiy tizimdagi o'rnini aniqlash hamda soliq siyosati orqali uni ta'minlash mexanizmlarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Soliq xavfsizligini ta'minlash, fiskal barqarorlikni mustahkamlash, hududlar iqtisodiy xavfsizligini soliqlar orqali baholash hamda soliq monitoringi mexanizmlarini takomillashtirish masalalari zamonaviy iqtisodiyot fanida muhim ilmiy yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. Xorijiy olimlar tomonidan soliq xavfsizligi davlat moliyaviy xavfsizligining tarkibiy qismi, hududiy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi institutsional mexanizm hamda soliq risklarini boshqarish vositasi sifatida keng tadqiq etilgan [6; 7; 8]. Jumladan, E. Dauchy, F. Navarro-Sanchez va N. Seegert tadqiqotlarida soliqqa tortishning daromadlar tengsizligiga faol va passiv kanallar orqali ta'siri asoslab berilgan bo'lib, soliq siyosatining nafaqat fiskal, balki ijtimoiy-iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashdagi roli yoritilgan [1].

Soliq monitoringi va iqtisodiy xavfsizlik o'rtasidagi bog'liqlik N. D. Eriashvili, A. A. Sof'in va D. V. Nazarychev ishlarida alohida tadqiq etilgan. Ularning ilmiy yondashuvlarida soliq monitoringi xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining shaffofligini oshirish, soliq huquqbuzarliklarini oldindan aniqlash hamda davlat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning muhim vositasi sifatida talqin etiladi [2]. I. A. Korostelkina va E. G. Dedkova esa soliqlarni hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash instrumenti sifatida o'rganib, hududiy byudjet daromadlari barqarorligi, soliq bazasining yetariligi va fiskal salohiyatdan foydalanish samaradorligini soliq xavfsizligining asosiy omillari sifatida asoslagan [3].

Xorijiy tadqiqotchilar N. L. Kurepina va E. E. Zerkal tomonidan byudjet-soliq munosabatlarida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash mexanizmlari tadqiq etilib, fiskal siyosat, byudjet barqarorligi va soliq tushumlari intizomi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ochib berilgan [4]. Z. Lutsyshyn, O. Katrych va N. Yuzhanina tadqiqotlarida esa jahon iqtisodiyotining transformatsiyalashuvi sharoitida davlatlarning fiskal xavfsizligi masalalari tahlil qilinib, global iqtisodiy beqarorlik, tashqi moliyaviy xatarlar va soliq tizimidagi nomutanosibliklar fiskal xavfsizlikka ta'sir etuvchi asosiy omillar sifatida ko'rsatib berilgan [5].

MDH iqtisodchisi A. Moldovan soliq xavfsizligini davlat fiskal siyosatining yangi ilmiy yo'nalishi sifatida konseptual asoslashga harakat qilgan bo'lib, unda soliq xavfsizligi davlatning moliyaviy mustaqilligi, byudjet daromadlari barqarorligi va soliq tizimining institutsional ishonchiligi bilan bog'liq holda talqin etilgan [6]. N. Varaksa, I. Korostelkina, E. Dedkova va V. Konstantinov tadqiqotlarida soliq xavfsizligi moliyaviy xavfsizlikning tizim hosil qiluvchi elementi sifatida yoritilib, soliq risklari, soliq intizomi, fiskal barqarorlik va institutsional nazorat o'rtasidagi bog'liqlik asoslab berilgan [7].

Bir guruh olimlar M. Vykliuk, R. Mikhailishin, O. Kundyskyj, O. Senyshyn, N. Prokopenko va V. Olikhovskiy tomonidan davlat soliq xavfsizligi modelining konseptual asoslari ishlab chiqilgan bo'lib, unda soliq xavfsizligi soliq tushumlarining barqarorligi, soliq qarzlar darajasi, soliq bazasining kengligi, soliq nazoratining samaradorligi va davlatning fiskal manfaatlarini himoya qilish darajasi bilan bog'liq murakkab tizim sifatida baholanadi [8]. Umuman olganda, xorijiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, soliq xavfsizligi masalasi faqat soliq tushumlarini ta'minlash bilan cheklanmay, balki fiskal barqarorlik, hududiy iqtisodiy xavfsizlik, soliq monitoringi, byudjet-soliq munosabatlari, yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashish hamda davlat moliyaviy xavfsizligini ta'minlashning kompleks mexanizmi sifatida ilmiy tadqiq etilmoqda [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda tizimli va kompleks yondashuvlardan foydalanildi. Soliq xavfsizligining nazariy asoslarini o'rganishda analiz va sintez, qiyosiy tahlil hamda mantiqiy umumlashtirish usullari qo'llanildi. Shuningdek, zamonaviy ilmiy manbalar asosida kontent tahlili o'tkazildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonda soliq xavfsizligini ta'minlash mexanizmini takomillashtirish davlat moliyasining barqarorligini, byudjet daromadlarining uzluksiz shakllanishini, soliq bazasining kengayishini va yashirin iqtisodiyotdan kelib chiqadigan fiskal xatarlarni kamaytirishni nazarda tutadi. Mazkur dissertatsiya doirasida soliq xavfsizligi nafaqat soliq tushumlarining miqdoriy o'sishi, balki ularning barqarorligi, prognoz qilinuvchanligi va davlat xarajatlarini moliyalashtirish imkoniyatini ta'minlovchi institutsional-iqtisodiy mexanizm sifatida talqin etiladi.

Soliq xavfsizligini prognozlashda ARIMA modeli tanlandi. Buning asosiy sababi shundaki, ARIMA modeli vaqt qatorining ichki dinamikasini, ya'ni o'tgan yillardagi qiymatlar, trend va tasodifiy tebranishlar orqali kelgusi davr qiymatlarini baholash imkonini beradi. Box va Jenkins tomonidan ishlab chiqilgan ushbu yondashuv iqtisodiy vaqt qatorlarini qisqa va o'rta muddatli prognozlashda klassik metodlardan biri hisoblanadi. Hyndman va Athanasopoulos ARIMA modellarini eksponensial tekislash bilan bir qatorda eng keng qo'llaniladigan prognozlash usullaridan biri sifatida izohlaydi. ARIMA, ayniqsa, avtokorrelatsion tuzilma mavjud bo'lgan qatorlar uchun samaralidir. Soliq tushumlari prognozi bo'yicha xalqaro amaliyotda ham ARIMA kabi univariat vaqt qatori modellarining afzalligi shundaki, ular kam sonli kuzatuvlar mavjud bo'lganda ham byudjet rejalashtirish uchun dastlabki ilmiy asoslangan prognoz beradi.

ARIMA modeli quyidagi umumiy ko'rinishga ega:

$$ARIMA(p, d, q) : \phi(B)(1 - B)^d y_t = c + \theta(B)\varepsilon_t$$

Bu yerda:

y_t — t -davrdagi soliq tushumi;

B — lag operatori;

p — autoregressiv tartib;

d — differensiallash darajasi;

q — sirg'aluvchi o'rtacha tartibi;

ε_t — oq shovqin qoldiq xatoligi.

Tadqiqotda 2016–2025-yillar bo'yicha uchta asosiy qator baholandi: jami davlat byudjeti soliq tushumlari, bevosita soliqlar va bilvosita soliqlar (1-jadval).

1-jadval

Ekonometrik modelni tanlashda AIC va BIC mezonlari bo'yicha test tekshiruvlari.

O'zbekistonda soliq xavfsizligini ta'minlashni ARIMA model diagnostikasi ko'rsatkichi	Tanlangan model	AIC	BIC	ADF xulosasi	Ljung–Box p-value	Jarque–Bera p-value
Jami soliq tushumlari	ARIMA(0,1,0) drift bilan	194.19	194.59	1-darajali farqlash zarur	0.443	0.372
Bevosita soliqlar	ARIMA(0,1,0) drift bilan	183.42	183.81	trendli o'sish mavjud	0.529	0.575
Bilvosita soliqlar	ARIMA(0,1,1) drift bilan	190.22	190.81	1-darajali farqlashdan keyin statsionar	0.828	0.674

Manba: O'zbekiston Respublikasi Soliq qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari.

Modelni tanlashda AIC va BIC mezonlari, ADF testi, Ljung–Box testi hamda Jarque–Bera testi qo'llanildi. Hyndman–Khandakar yondashuvida ham ARIMA modelini tanlashda birlik ildiz testlari, maksimal ehtimollik baholashi va AIC/AICc mezonlari muhim o'rin tutadi.

Test natijalari shuni ko'rsatadiki, qoldiq xatoliklarda kuchli avtokorrelyatsiya kuzatilmadi, chunki Ljung–Box testi bo'yicha p -value 0.05 dan yuqori. Jarque–Bera testi ham qoldiqlar taqsimoti keskin normal taqsimotdan og'maganligini ko'rsatadi. Demak, tanlangan ARIMA modellaridan dissertatsion tadqiqot doirasida prognoz ssenariylarini ishlab chiqishda foydalanish mumkin. Shu bilan birga, kuzatuvlar soni 10 yil bilan cheklanganligi sababli natijalar qisqa va o'rta muddatli ehtiyotkor prognoz sifatida talqin qilinishi lozim(2-jadval).

2-jadval
O'zbekistonda soliq xavfsizligini ta'minlashning ARIMA modeli asosida 2030-yilgacha prognozi

Yil	Jami soliq tushumlari, mlrd so'm	Bevosita soliqlar, mlrd so'm	Bilvosita soliqlar, mlrd so'm
2026	338 222.8	112 393.2	114 171.3
2027	367 923.9	122 538.9	124 106.1
2028	397 625.0	132 684.7	134 040.8
2029	427 326.0	142 830.5	143 975.5
2030	457 027.1	152 976.2	153 910.3

Manba: O'zbekiston Respublikasi Soliq qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari.

Prognoz natijalariga ko'ra, jami davlat byudjeti soliq tushumlari 2025-yildagi 308 521,8 mlrd so'mdan 2030-yilga borib 457 027,1 mlrd so'mga yetishi mumkin. Bu 2025-yilga nisbatan qariyb 48,1 foizlik o'sishni anglatadi. Bevosita soliqlar 2030-yilga borib 152 976,2 mlrd so'mga, bilvosita soliqlar esa 153 910,3 mlrd so'mga yetishi prognoz qilindi.

Ushbu natijalar O'zbekistonda soliq xavfsizligini ta'minlash mexanizmini takomillashtirish zaruratini ilmiy jihatdan asoslaydi. Chunki soliq tushumlari hajmining o'sishi o'z-o'zidan soliq xavfsizligi to'liq ta'minlanganini anglatmaydi. Aksincha, tushumlarning barqarorligi, soliq bazasining sifati, yirik soliq to'lovchilar ulushi, yashirin iqtisodiyot darajasi, soliq qarzdorligi, ortiqcha to'lovlar va soliq ma'muriyatchiligi xarajatlari ham kompleks baholanishi kerak.

Dissertatsiya mavzusi - "O'zbekistonda soliq xavfsizligini ta'minlash mexanizmini takomillashtirish" - doirasida ARIMA prognozi uchta ilmiy-amaliy vazifani bajaradi. Birinchidan, davlat byudjeti daromadlarining 2030-yilgacha bo'lgan ehtimoliy trayektoriyasini aniqlaydi. Ikkinchidan, soliq xavfsizligi uchun fiskal barqarorlik chegaralarini baholash imkonini beradi. Uchinchidan, soliq ma'muriyatchiligida riskka asoslangan nazorat, raqamli audit, Tax Gap monitoringi va yashirin iqtisodiyotni legallashtirish choralari samaradorligini miqdoriy prognoz bilan bog'laydi.

ARIMA modelining aynan ushbu tadqiqotda tanlanishi quyidagi ilmiy asoslar bilan izohlanadi: birinchidan, mavjud ma'lumotlar yillik vaqt qatori shaklida; ikkinchidan, kuzatuvlar soni cheklanganligi sababli ko'p omilli regressiya yoki murakkab mashinaviy o'rganish modellarini qo'llash statistik jihatdan barqaror natija bermasligi mumkin; uchinchidan, soliq tushumlari o'tgan davr fiskal siyosati, iqtisodiy faollik va ma'muriy islohotlar ta'sirini o'zida jamlagan inertial ko'rsatkich hisoblanadi; to'rtinchidan, ARIMA modeli prognoz xatoligini qoldiq diagnostikasi orqali tekshirish imkonini beradi. Shu jihatdan, ARIMA soliq xavfsizligini baholashda dastlabki bazaviy prognoz modeli sifatida maqbul hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, ARIMA modeli asosida ishlab chiqilgan prognoz ssenariylari O'zbekistonda 2030-yilgacha soliq tushumlari barqaror o'sish tendensiyasiga ega bo'lishini ko'rsatadi. Biroq ushbu o'sishni soliq xavfsizligiga aylantirish uchun raqamli soliq ma'muriyatchiligini chuqurlashtirish, yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirish, soliq qarzdorligini tizimli monitoring qilish, soliq risklarini erta aniqlash va hududlar kesimida soliq salohiyatidan foydalanish samaradorligini oshirish talab etiladi. ARIMA prognozi esa mazkur mexanizmning miqdoriy asosini shakllantiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

ARIMA modeli asosida amalga oshirilgan prognozlash natijalari O'zbekistonda soliq tushumlari hajmi 2030-yilgacha barqaror o'sish tendensiyasini saqlab qolishini ko'rsatdi. Tadqiqot davomida 2016–2025-yillarga oid davlat byudjeti soliq tushumlari, bevosita va bilvosita soliqlar dinamikasi tahlil qilinib, vaqt qatorlarining statistik xususiyatlari baholandi. ADF testi yordamida qatorlarning statsionarlik darajasi aniqlanib, differensiallash amaliyoti qo'llanildi hamda AIC va BIC mezonlari asosida optimal ARIMA modellari tanlandi. Model diagnostikasi natijalari, jumladan, Ljung–Box va Jarque–Bera testlari qoldiqlarning oq shovqin xususiyatiga ega ekanligini tasdiqlab, prognozlarning statistik ishonchligini ko'rsatdi.

Prognoz natijalariga ko'ra, davlat byudjeti soliq tushumlari 2025-yildagi 308,5 trln so'mdan 2030-yilga kelib 457,0 trln so'mga yetishi, bevosita soliqlar hajmi 153,0 trln so'mga, bilvosita soliqlar esa 153,9 trln so'mga yetishi kutilmoqda. Mazkur o'sish mamlakatda olib borilayotgan soliq islohotlari, raqamli soliq ma'muriyatchiligi tizimining kengayishi, soliq bazasining mustahkamlanishi va iqtisodiy faollikning ortishi bilan izohlanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, soliq xavfsizligini ta'minlash faqat soliq tushumlarini ko'paytirish bilan cheklanmaydi. Soliq xavfsizligi davlatning fiskal barqarorligi, soliq risklarini boshqarish samaradorligi, yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish, Tax Gap ko'rsatkichini kamaytirish hamda hududlarning soliq salohiyatidan oqilona foydalanish darajasi bilan belgilanadi. Shu sababli, O'zbekistonda soliq xavfsizligini ta'minlash mexanizmini takomillashtirish doirasida riskka asoslangan soliq nazorati, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish, real vaqt rejimidagi monitoring tizimlari va raqamli audit amaliyotlarini yanada rivojlantirish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Natijada davlat byudjeti daromadlarining barqarorligi ta'minlanib, mamlakatning iqtisodiy va moliyaviy xavfsizligi mustahkamlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Dauchy, E., Navarro-Sanchez, F., & Seegert, N. (2020). *Taxation and inequality: Active and passive channels. Review of Economic Dynamics*. <https://doi.org/10.1016/j.red.2020.10.004>
2. Eriashvili, N. D., Sof'in, A. A., & Nazarychev, D. V. (2020). *Tax monitoring as a way to ensure economic security. The Economy under Guard*, (3), 87–91. <https://doi.org/10.36511/2588-0071-2020-3-87-91>
3. Korostelkina, I. A., & Dedkova, E. G. (2020). *Taxes as a tool for ensuring economic security of territories. Journal of Economic Research & Business Administration*, 133(3), 103–119. <https://doi.org/10.26577/be.2020.v133.i3.09>
4. Kurepina, N. L., & Zerkal, E. E. (2023). *Mechanisms for ensuring economic security in budgetary and tax relations. Economic Security*, 6(1), 263–276. <https://doi.org/10.18334/ecsec.6.1.116712>
5. Lutsyshyn, Z., Katrych, O., & Yuzhanina, N. (2020). *Fiscal security of the states in current conditions of transformation of the world economy. MIND Journal*, (10), 1–21. <https://doi.org/10.36228/MJ.10/2020.2>
6. Moldowan, A. (2020). *Fiscal security of the state: Conceptual basis for a new direction. Strategic Panorama*, (1–2), 86–96. <https://doi.org/10.53679/2616-9460.1-2.2020.10>
7. Varaksa, N., Korostelkina, I., Dedkova, E., & Konstantinov, V. (2020). *Formation of tax security as a system-forming element of financial security. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2020.10.03.76>
8. Vykliuk, M., Mikhailishin, R., Kundytskyj, O., Senyshyn, O., Prokopenko, N., & Olikhovskiy, V. (2020). *Conceptual basis of the state's tax security model. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 42(3), 303–315. <https://doi.org/10.15544/mts.2020.30>
9. OECD. (2023). *Corporate Tax Statistics 2023*. Paris: OECD Publishing.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 7/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>